

Introduksjon til spesialnummer om etnisk og kulturelt mangfold i helse- og omsorgstjenestene i kommunene

Bodil H. Blix

Professor, Senter for omsorgsforskning, nord, Institutt for helse- og omsorgsfag, UiT Norges arktiske universitet

bodil.hansen.blix@uit.no

Stinne Glasdam

Docent, Integrative Health Research, Lund Universitet

stinne.glasdam@med.lu.se

Frode F. Jacobsen

Professor, Senter for omsorgsforskning, vest, Høgskulen på Vestlandet og VID vitenskapelige høyskole

Frode.Fadnes.Jacobsen@hvl.no

Tidligere i år (2022) berørte journalist i Klassekampen [Yohan Shanmugaratnam](#) mange med sin lesning av Karpes siste plate *Omar Sheriff*. I sin tekst skriver han at «Karpe setter ord på migrantenes melankoli», og han skriver om sin foreldregenerasjon, «som bare har jobbet og holdt kjeft, uten at noen har invitert dem til Dagsnytt 18 [norsk nyhets- og debattprogram] for å snakke om ytringsrommet eller noe annet».

Dette spesialnummeret av *Tidsskrift for omsorgsforskning* handler på mange måter, dypest sett, om dem som Shanmugaratnam løfter frem – generasjonen «som prøver å forberede seg på å dø i et fremmed land». Det handler om tjenestene som skal ivareta disse menneskene og de som står nært dem. Det handler om menneskene helse- og omsorgstjenestene skal ivareta, og det handler om menneskene som jobber i disse tjenestene.

Både nyere migrasjon og mangfold med eldre røtter bidrar til det etniske og kulturelle mangfoldet i helse- og omsorgstjenestene. Internasjonalt har forskningsinteressen for etnisk og kulturelt mangfold blant tjenestemottakere og ansatte i slike tjenester økt. Likevel finnes det fremdeles relativt lite litteratur på dette området som omhandler skandinaviske forhold. Det som finnes av forskningslitteratur, indikerer at det ikke bare knytter seg utfordringer til et slikt mangfold, men at mangfold også representerer ressurser og muligheter. Dette viser også bidragene til dette spesialnummeret.

De kommunale helse- og omsorgstjenestene spenner vidt og representerer ulike kontekster, både knyttet til lokalitet og til type tjeneste. Det er behov for forskning som formidler erfaringer av mangfold fra disse ulike kontekstene både fra pårørendes, tjenestemottakernes, helsepersonellens og beslutningstakernes perspektiv. Dette spesialnummeret presenterer fagfellevurderte forskningsartikler fra fem norske og to danske studier. I hovedsak dreier

det seg om personalets og til dels studentenes erfaringer, men vi får også innblikk i brukeres og pårørendes erfaringer samt hva som synes å kjennetegne eldre innvandreres fremtidige behov for omsorgstjenester, samt innvandreres helseressurser.

Artikkelen av *Syse og Tønnesen* presenterer mulige fremtidsscenarioer knyttet til hva som sannsynligvis vil kjennetegne fremtidens eldre innvandrere i Norge og mulige implikasjoner for samfunnet og de kommunale omsorgstjenestene. Det er basert på befolkningsfremskrivninger fra Statistisk sentralbyrå supplert med detaljerte registerdata for å kunne anslå utdanningsnivå, innvandringsgrunn og bruk av kommunale omsorgstjenester. Det estimeres at det kan bli fire ganger så mange innvandrere over 80 år de neste 20 årene og 14 ganger flere innen 2060. Disse fremtidige eldre innvandrerne vil ha et relativt lavt utdanningsnivå, noe som ifølge tidligere forskning virker negativt inn på folks helsetilstand og dermed øker behovet for omsorgstjenester. Likevel kan et noe større innslag av familiebasert omsorg enn blant majoritetsbefolkningen i noen grad motvirke tendensen til økt behov for offentlige omsorgstjenester.

Artikkelen av *Ssanova, Hougen og Sverre* omhandler helseressurser og sosial kapital blant en bestemt gruppe innvandrere i Norge. Artikkelen er basert på en reanalyse av kvalitative intervjuer med eldre somaliske innvandrere fra to mastergradsprosjekter. Forfatterne identifiserer erfaringer fra hjemlandet, helsefremmende aktiviteter og vilje til å bygge bro som sentrale helseressurser. De argumenterer for at disse ressursene gir gode forutsetninger for å bygge bro mellom eldre somaliere og det norske majoritetssamfunnet.

Artikkelen av *Boelsbjerg og Hede* tar utgangspunkt i at kompleksiteten i palliativ omsorg og behandling kan være en utfordring for å sikre lik tilgang til helse- og omsorgstjenester for pasienter og pårørende med en annen etnisk bakgrunn enn majoritetsbefolkningen. Artikkelen baserer seg på feltarbeid ved fire danske medisinske sykehusavdelinger og belyser hvordan begrensninger i tilgangen til ressurser i kommunal og regional regi kan oppleves som uttrykk for forskjellsbehandling gjennom «othering», dvs. å bli gjort fremmed. Artikkelen tar utgangspunkt i ett case fra undersøkelsen, som særlig illustrerer hvordan «othering» bidrar til at pårørende belastes sterkt.

Artikkelen av *Glasdam, Stjernswärd og Jørgensen* omhandler sykepleierstudenter med immigrantbakgrunn og hvordan disse beretter om samhandling og sosiale relasjoner fra sin praksis knyttet til dansk hjemmesykepleie. Studien er basert på semistrukturerte intervjuer med åtte sykepleierstudenter. Forfatterne drøfter hvordan kultur virker inn på studentenes forståelse av hjem, og utrunder dem med en åpenhet for å sanse og forstå kulturelle forskjeller i møte med pasienter og slektninger i hjemmesykepleien – med andre ord et eksempel på hvordan en innvandrerbakgrunn kan være en ressurs for forståelse og kommunikasjon. Studentenes møter ble påvirket av ulike aktører som fungerte som «portvoktere» for hjemmene de besøkte, og der «portvokterne» noen ganger kunne fremme og andre ganger hemme studentenes læring.

Tre artikler i spesialnummeret har særlig søkelys på det flerkulturelle personalet i omsorgstjenestene. *Tingvold og Fagertuns* artikkel baserer seg på etnografisk feltarbeid i tre sykehjem. Studien utforsker hvordan forståelser av arbeid, oppgaver og omsorg, samt hvordan slike forståelser kommuniseres gjennom majoritetsnorske språkbilder, kan bidra til å marginalisere innvandrere, særlig innvandrerkvinner. Forfatterne viser at det blir tatt for gitt at kunnskap om arbeidspraksisene og tilhørende metaforer er «eid» av alle, mens budskapet bak språkbildene i realiteten ikke er like tilgjengelig for ansatte med innvandrerbakgrunn. Rådende kunnskaps- og kommunikasjonsformer forsterkes ytterligere gjennom små stillingsprosenter og flere fragmenterte arbeidsforhold. Alt dette hindrer arbeidsinkludering og reproducerer asymmetriske dominansforhold på sykehjem.

Formålet med *Lindheims* artikkel er å belyse ledere og ansattes erfaringer med trakassering, diskriminering og rasisme fra beboere og pårørende på sykehjem. Studien baserer seg på en kvalitativ studie fra tre ulike sykehjem. Artikkelen setter søkelys på hvordan ledere og ansatte håndterer hendelsene og avveier hensynet til beboernes rett til helsehjelp og selvbestemmelse opp mot ansattes rett til beskyttelse. To kategorier av diskriminerende hendelser blir identifisert: hatefulle ytringer og preferanse for pleiere med majoritetsbakgrunn. Studien viser at sykehjemmene har liten grad av systematikk i arbeidet mot trakassering, diskriminering og rasisme.

Studien som presenteres i *Ådland, Lavik, Gripsrud og Ramvis* artikkel, undersøker hvordan pleiepersonell i norske sykehjem opplever og forholder seg til det flerkulturelle arbeidsfellesskapet og baserer seg på etnografisk feltarbeid og narrative intervjuer med nøkkelinformanter. Den avdekker både implisitt og eksplisitt diskriminering og rasisme gjennom uttrykk som begrepsfestes som «mikroaggresjon» og «den indre rasist». De viser også til strategier fra pleiere med innvandrerbakgrunn for å unngå å bli oppfattet som et problem i en travel arbeidshverdag og der disse pleierne lett ble ansett som mindre effektive.

I tillegg til de vitenskapelige artiklene inneholder dette spesialnummeret seks kommentarartikler fra forskere med særlig tematisk innsikt. Bidragene fra *Sodemann* og *Debesay* berører på ulikt vis migrasjon, mangfold, ulikhet i helse og likeverdige helse- og omsorgstjenester. *Nortvedt* og *Dahl* skriver om tilrettelegging for at internasjonalt utdannede sykepleiere kan få autorisasjon til å jobbe som sykepleiere i Norge, slik at de kan bidra i kommunale helse- og omsorgstjenester. *Sundsbo* og *Fagertuns* kommentar har en beslektet tematikk. De skriver om kvinner med innvandringsbakgrunns muligheter til kvalifisering og deltakelse i arbeid. *Storm* og *Ågotnes* skriver om omsorgsarbeideres erfaringer av rasisme i nordisk eldreomsorg. De betegner det som et tydelig arbeidsmiljøproblem som bør utfordres og endres. I sin kommentar beskriver *Munkejord* sin visjon for fremtidens sykehjem som et sted som anerkjenner og fremmer mangfold.

Vi håper og tror at dette spesialnummeret av *Tidsskrift for omsorgsforskning* vil bidra til fortsatt dialog om mulighetene og utfordringene som er knyttet til økt etnisk og kulturelt mangfold blant ansatte og brukere av de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Vi ønsker alle riktig god leselyst.